

המות (מהרש"א סנהדרין מג, ב). ויש מפרשים שהוא אחד השדים (משנ"ב תסח, לח).

וְשָׁמְיָה טְבוּחָהּ, והיא ראוי לקרותו 'טְבוּחָהּ' על שם שרצה לטבוח את ישראל, אבל כיון שהתגברו עליו נקרא 'טְבוּחָהּ', וכדרך שאמרו (סנהדרין מג, ב) שהכושב את יצרו נחשב כאילו טבח אותו (מהרש"א שם).

דָּאֵי לֹא קִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וְכוּ' - שלא יבואו לחזור בהם מקבלת התורה שבכתב בגלל חרדת האלוקים שאחזתם בשעת מתן תורה מחמת הקולות והברקים, והיינו מלבד מה שכפה עליהם הר כגיגית בשביל קבלת תורה שבעל פה (זכר דוד [ל"ד ממודינא] ג, לט).

הָיָה טְבַח לָהֶוּ, ובכל שנה ושנה מתעוררות ההשפעות שארעו בעבר באותם הימים, ולכן יום זה נחשב לדורות ליום סכנה (מחצית השקל תסח, טו), ויש לחשוש שישאל אינם מקיימים את התורה כראוי ועלולים להינזק (עין אליהו, בפ"י שני). ■ להלכה, נהגו שלא להקזיז דם בערב יום טוב (דמ"א או"ח תסח, י). ודוקא כשעושה כן לתוספת בריאות ולחזוקה, אבל במקום סכנה מותר. ובלילה של ערב יום טוב, מותר, מלבד ליל הושענא רבה, שהוא יום דין. ערב יום טוב אחרון של פסח אינו נחשב כערב יום טוב לענין זה, ששביעי של פסח אינו רגל בפני עצמו (משנ"ב שם). [בענין טיפולים רפואיים בזמננו, ראה משנ"ב מהד' דרשו שם (הע' 33)].

רְבִי יוֹסִי אוֹמֵר אֶף הוֹתְכִין - משום שאין בזה אלא איסור מדרבנן, והותר משום צער הוולד (ראה מג"א ש, ג). ויש סוברים שיש בזה איסור מהתורה, והותר משום סכנה (ראה משנ"ב שם, כז, בשם אחרונים).

וְטוֹמְנִין הַשְּׁלִיָּא כְּפִי שְׂיָחָם הַנְּלָד, שדבר זה היה נהוג אצלם בדרך סגולה (התלה לודו של ז, משנ"ב שם, כו), ומותר לעשות בשבת רפואה בדרך סגולה הכרוכה בחילול שבת מדרבנן [של טלטול מוקצה] (ראה התלה לודו שם). ובזמן הזה, אם אין היולדת מאמינה בסגולה זו, אסור לעשות כן בשבת (שלחן שלמה ש, יא).

הַלְּחָה כְּרִבֵּי יוֹסִי. ■ וכך נפסק להלכה שחוחכים את הטבור (שו"ע או"ח ש, ז).

כָּל הָאָמּוֹר כְּפָרְשֵׁת תּוֹכְחָהּ, עוֹשִׂין לְחִיָּה בְּשֶׁבֶת, שבפרשה זו הוזכרו הדברים שיש בהם צער, וכיון שהאיסור לעשותם בשבת הוא רק מדרבנן, הקלו חכמים לעשותם משום צער הוולד (תוס'). ויש סוברים, שיש בדברים אלו משום סכנת נפשות, ולכן מותר אפילו לעבור על איסורים דאורייתא (ביאה"ל ש, ז, בדעת הרמב"ם).

מִכָּאֵן שְׁמֵלְפִין הַנְּלָד בְּשֶׁבֶת, בחגורות רחבות בשביל ליישר את אבריו. ואילו לסדר את אבריו בידיים, נחלקו אמוראים האם מותר לעשות בשבת, משום שכאשר מיישר את אבריו בידיים נראה כמתקן (ראה רש"י כאן ולעיל קכג, א, ורישב"א כאן ורישב"א שם). ויש מחלקים, שביום הלידה מותר ליישר את אבריו, ובימים שלאחר מכן אסור (רא"ש לעיל ז, ג). ■ להלכה, מיישרים איברי הוולד שנתפרקו מחמת צער הלידה (שו"ע או"ח ש, ט, וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים).

אֶכֶל וְעַמֵּד כשאוכל כדי שבעו (רש"י), שאילו אחר אכילה מועטת, אין להקפיד בכך (כף החיים י"ד קטז, פט). וצריכים להקפיד בכך ביותר בפת שחירת, שעיקר אכילתה לצורך חיזוק ובריאות הגוף, וצריך להיזהר שלא יצא שכרו בהפסדו (יפה ללב או"ח קנה, ו). 'ועמד' היינו שמייהר לעמוד לאחר האכילה (רש"י), בלא להמתין כשיעור הזמן של ברכה אחרונה על המאכל שאכל (מהר"ל ליקוטים, סב), כגון בפת שיעור של ברכת המזון, ובשאר המאכלים כפי הברכה אחרונה שלהם (אליה רבה קע, כג; בן איש חי שנה א בהר יא).

יֵשֵׁן וְעָמְדוּ, שיש לשהות לאחר השינה מעט, עד שיגמור נוסח 'מודה אני' וכו' (שו"ע הרב תנייני א, ו). ■ להלכה, ישהה מעט קודם שיקום ממיטתו, בשביל שלא יגרום נזק לגופו (משנ"ב א, ח).

וּבֵין הַפְּרָקִים יִמְעַט - בין פרקי שנותיו, כגון מגיל ארבעים (רש"י). ויש מפרשים, מגיל חמישים (ר"ח). ויש מפרשים שימעט לפי הגיל, שבחור יקזיז דם אחת לשלשים יום, וכשיגיע לגיל עשרים יקזיז אחת לחודשיים, וכן הלאה ככל שגילו עולה ימעט בהקזה (הגהות מיימוני דעות ד, יח, בשם ר"ח). ועניינים אלו נקבעו בגמ' לפי דרכי הרפואה ובהתאם לטבע המקום והאנשים בזמנם. אכן, בכל זמן ומקום יש לנהוג לפי דעת הרופאים (כסף משנה דעות ד, יח; יעב"ץ). ובדורות הראשונים הקזת דם הועילה לבריאות, ואילו בזמננו ולפי טבענו, הוצאת דם רב מהגוף, היא סכנה (חזו"א י"ד ה, ג).

בְּשֵׁנֵי וְחִמְשֵׁי שְׁבִיטָה דִּין שָׁל מַעְלָה וְשָׁל מִטָּה שְׁוִין כְּאֶהָד, שבביט דין של מעלה אדם נידון בכל יום, ובשני וחמישי בית דין יושבים בעיירות, ולכן שני וחמישי הם ימי דין ופקידה, שנזכרים בהם עוונותיו של אדם (רש"י) [אכן יש בחינה נוספת בימי שני וחמישי, שהם ימי רצון, משום שבחמישי משה עלה למרום להביא את התורה, ובשני ירד, ולכן מרבים בהם בתחנונים (כמבואר בטור או"ח קלד). ויש שהוסיפו, שכיון שאלו הם ימי רצון של השפעה ורחמים בעולמות העליונים, נמשך דין לראות מי ראוי לפי מעשיו לקבל את אותו השפע (יפה ללב שם, א)].

בֵּינָן דְּדָשׁוּ בֵּיהּ רַבִּים שׁוֹמֵר פְּתָאִים ה', שכבר הורגלו לעשות כך מפני עניותם שהיו קרובים לסעודת שבת (רש"י). וכיון שמוותר לאדם לנהוג בדרך המקובלת והרגילה בין הבריות, לפיכך נחשב שאין בידו לשמור את עצמו מהסכנה הכרוכה בכך, ואז שומרים אותו מן השמים (קובץ שעורים כתובות קלו). אכן בנוגע לתלמיד חכם, יש שכתבו שצריך עיון האם שייך הענין של 'שומר פתאים ה', שכיון שהוא מודע לסכנה, איך יחשב לפתי בענין זה (תרומת הדשן ריא, וצ"ן לו רעק"א בגליון הש"ס).

דְּנִפְסֵיק בֵּיהּ זִיקָא - הוא אחד המלאכים, ואין זה מלאך המוות (ר"י ברצלוני על ספר יצירה מהדו"ח עמ' 63, וראה תוס' לעיל פט, א בשם המדרש. שמלאך המוות לא ידע שניתנה תורה לישראל). ויש מפרשים שאותו זיקא ששמו 'טבווח', הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך עונותיו (משנ"ב שם).

המשך מעמוד קכט.

לְשָׁקוֹל זֹזָא מְכָא וְכוּ', ואין זה גדל, לפי מנהגם לטעום לפני הקניה, ובדיעבד החנווני מוחל אף שעשה כן בדרך רמאות [שאלו הנצרך לגזול ממון בשביל פיקוח נפש, אף שמוותר, מכל מקום חייב בתשלומים] (ראה חוט שני שבת שכח, סא. וראה עוד במרו קוציעה קנו). ■ להלכה, מותר להערים בשביל להינצל מסכנה (מ"א קנו, ב).

משמעות (הסוגיא). ■ להלכה, ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו (משנ"ב ב, יד. וראה להורות נתן ח, פו, שמה שאמרו שימכור 'כל מה שיש לו', היינו בדרך הפלגה וריזות). ובארצות ערב שדרכם בכך, מותר לילך יחף, וכן ההולך כך בדרך תשובה על עונותיו (משנ"ב שם).